

ASPECTE ALE ÎNVAȚĂMÂNTULUI DIN ZONA MONTANĂ A JUDEȚULUI ALBA

Prof. MARIAN MUNTEANU

Muntele are viața lui, ca și orice forma, furnica ori astru. S-a nascut din ruinele altor munți, cimentate sub apa, a fost înalțat diferit după jocul forțelor geologice. Și capătă fizionomia lui proprie, prin începutul declinului lui. Fiecare fir de praf scobit prin puterea cetii, fiecare bolovan rupt din coasta însemna începutul evoluției lui ca forma matura. Ni se pare neschimbat, neclintit, pentru că factorul timp este preponderent.

Dar tocmai amanuntele care ne fascinează sunt semnele neconținutei lui daramari. Apa, sub toate îi e duomanul cel mai activ, zi de zi clipa de clipa. Vine în ajutor însă și vântul, fără piedică, suflând pe înalțimile expuse. Îl invaluieste, îl bicuiește, îl roade unde piatra e mai moale. Astfel au luat naștere forme fantastice asemanătoare cu figuri de animale, chip de om, castele și palate, o lume fascinantă.

Frumusețile muntelui au atras, au ademenit, spre popasuri de reculegere, de gustare a farmecului naturii. Podoaba vegetației ce-l acoperă e una din latura atractivă a lui. Variații în amanuntul formelor, sunt variații ca și flori. Prin sufletul lor, mai ușor deprins, fac legătura între sufletul omului și "duhul" munților, s-ar putea spune sufletul lor.

Județul ALBA – situat în partea central-vestică a țării, cu o suprafață de 6231 km² (2,6 % din suprafața țării, locul XVI), cuprinde în limitele sale teritoriale două unități montane și anume: unitatea montană nordică și unitatea montană sudică – reprezentând 52% din suprafața județului.

Unitatea montană nordică cuprinde sectoarele neuniforme ca întindere din orogenul Munților Apuseni centrali și sudici

și anume: Munții Bihor, Muntele Gaina, Munții Trascaului și Munții Metaliferi.

Depresiunile montane sunt situate fie în zonele de contact dintre diferitele unități ale Munților Apuseni, fie pe vai, în interiorul acestora (depresiunea Abrudului, depresiunea Cămpeni, depresiunea Lupșa, Culoarul Ponorului, depresiunea Mogosului, depresiunea Salciua, depresiunea Almasului, depresiunea Zlatna, depresiunea Ampoi-Ampoita, depresiunea Trascau).

Văile care tranversează această unitate montană nordică a județului sunt: Valea Arieoului, Valea Ampoiului, Valea Ighiului, Valea Galzii, Valea Rametului, Valea Aiudului și alte de dimensiuni mai mici.

Unitatea montană sudică cuprinde doar terminațiile nordice ale Munților Sureanului și Cindrelului iar văile mai importante sunt Valea Sebeoului și a Cugirului.

Condițiile fizico-geografice în care își desfășoară activitatea unitățile de învățământ din zona montană a județului sunt următoarele: fragmentarea reliefului de către ape are o densitate de 0,62 km/ km², energia medie a reliefului este de 580 m; declivitatea pantelor are valori de 27-35° în zonele locuite de pe versanțele muntelui; temperatura medie anuală este cuprinsă între 6-2E C; temperatura medie anuală a sezonului rece este de -4°C până la -8°C la altitudini de peste 1600 m; zilele de iarnă variază în funcție de altitudine de la 40 la 60 la altitudine de peste 1200 m, din octombrie până în aprilie cu temperatura maximă ≤ 0°C; cantitatea medie anuală de precipitații este până la 1000 m altitudine de peste 800 m iar la altitudine de peste 1000 m – 1600 m se înregistrează 1000-1400 mm precipitații;

grosimea medie anuală a stratului de zapada atinge cele mai mari valori în decadele a doua și a treia a lunii ianuarie și în prima și a doua decada a lunii februarie, fiind de 35-40 cm la altitudini de peste 1000-1500 m iar grosimea maximă peste 100 cm la altitudinea de 1300-1500 m; vânturile la peste 1000 m altitudine au viteze medii 5-7 m/sec; ploile torențiale și topirea brusca a zăpezilor determină pe râurile de munte creșterea instantanee a debitului și inundarea cailor de comunicație și a localităților de pe văile principale; perioada marilor viituri are loc la sfârșitul primăverii – începutul verii, odată cu maximul pluviometric de primăvara – vara, ca și iarna, în ianuarie-februarie.

Aceste condiții fizico-geografice influențează deplasarea elevilor de la locuința părinților la școlile situate pe vai, versante și interfluvii cu efecte negative asupra frecvenței; performanțelor școlare și a sănătății. Pentru reducerea efectelor negative ale condițiilor fizico – geografice ale condițiilor fizico-geografice se impune remodelarea rețelei școlare în raport cu modernizarea infrastructurii cailor de comunicație și ridicarea calității vieții.

Problemele de care trebuie să se țină cont în evoluția rețelei școlare montane sunt și cele demografice.

Conform datelor preliminare ale recensământului din martie 2002 populația localităților din zona montană este în scădere (ca de exemplu Cămpeni (-8,8%), Zlatna (-8,3%), comunele (Mogos – 27,4 %), com. Bacăintii (23,9%), Sugag (23,7%), Livezile (22,7%), Ramet (-22,6%), Avram Iancu (-16,6%), Bucium (-15,5%) și Scarisoara (-15,4%). Majoritatea comunelor din zona montană au o densitate a populației redusă: Ceru Bacăintii (7,6 loc/ km²), Ramet (9,5 loc/ km²), Ocolis (9,9 loc/ km²), Posaga (10,3 loc/ km²) și Intregalde (10,6 loc/ km²) excepție făcând: Rosia Montană (92,0 loc/ km²) Arieseni (58,2 loc/ km²), Sasciori (49,2 loc/ km²) și Vadu Moșilor (48,7 loc/ km²).

După 1990 rata natalității scade continuu natalitatea este în creștere iar sporul natural

are valori negative.

Estimăm că menținerea tendințelor actuale ale natalității, fertilității și mortalității va conduce peste aproximativ un deceniu la o reducere cu aproximativ 2% a populației totale, implicit a celei școlare și a populației tinere de 15-29 ani, simultan cu sporirea populației adulte și în special a celei vârstnice.

Scăderea natalității în mediul rural montan a condus la reducerea populației de 0-14 ani, în perioada 1990-1999, cu aproape 4 puncte procentuale, aceasta reprezentând, la sfârșitul intervalului, 19,8 % din totalul populației.

Fenomenul migrației interne și externe este un alt factor al scăderii populației rurale din mediul rural, dar acest fenomen are cea mai mare amploare la nivel urban (Abrud, Cugir).

Un interes deosebit îl prezintă cum va evolua rata natalității, cu efecte asupra ponderii populației de 0-14 ani. Acest lucru trebuie avut în vedere în perspectiva redimensionării rețelei școlare din mediul rural montan, implicit a creșterii și eficacității educației, prin redistribuirea resurselor materiale și umane și ameliorarea calității lor.

În contextul evoluțiilor de pe piața forței de muncă, al declinului ocupării s-au produs și se vor mai produce sensibile deplasări structurale.

În prezent structura populației pe sectoare ale economiei reflectă: procesul de dezindustrializare și reorganizare a ocupării, în condițiile de accentuare a feminizării sectorului agricol, capacitatea modestă a sectorului terțiar de a absorbi și reține o parte importantă a populației disponibilizate din industrie; riscul pseudotertiarizării ocupării, cu efecte negative asupra unui trai decent și al polarizării activităților speculative.

Mediul rural montan dispune în prezent de un contingent relativ numeros de tineri – ca resurse de muncă, cu disponibilități pentru calificare, pentru pregătirea profesională și managerială atât în domeniul agricol, cât și în

domeniul industriei miniere, silviculturii si prelucrării lemnului, si industrie bunurilor de consum care nu poate fi absorbita in totalitate pe piața muncii.

In aceasta perspectiva, ponderea învățământului tehnic si agricol pare in sa fi scazut (o masura benefica fiind diversificarea specializarilor in raport cu cererea pe piața muncii) proporția absolvenților subdimensionata in raport cu importanta pe care o reprezinta industria silvicultura si zootehnia in zona montana.

Pe de alta parte, opțiunile pentru aceste filiere de formare nu sunt foarte numeroase, iar absolvenții nu au in vedere revenirea in localitatile de domiciliu la propria ferma agricola pe care sa o exploateze mai eficient, folosind competentele dobandite, ci ocuparea unui loc de munca ce le va permite obtinerea unui venit salarial, mentalitate care, posibil, inca va mai trena.

In zona montana a județului ALBA isi desfasoara activitatea, 89 de gradinite, 122 de scoli primare, 57 de scoli cu clasele I-VIII doua colegii teoretice si 5 grupuri ocolare cu liceu si ocoala profesionala si o unitate de invatamant special.

In zona montana nordica sunt scolarizati 12.769 de elevi (din care : in zona zona Campeni +Arieoul Mare + Ariesul Mic 5466; in zona Abrud – 2725; in zona Baia de Arieo – 2200; in zona Zlatna +Almasu Mare 1556; in zona Valea Ampoiului + Metes +Ampoita – 318; in zona Ramet-Ponor –100; in zona Vaii Aiudului 279 si in zona Ceru Bacainti -29).

In zona montana sudica a județului ALBA sunt scolarizati 6273 elevi din care in zona orasului Cugir 4848, Sasciori 949 si Sugag 476.

Numarul total de elevi scolarizati in zona montana a județului ALBA este de 19.042 (26,44% din numarul de elevi ocolarizați de județul ALBA).

In scolile din zona montana a județului ALBA isi desfasoara activitatea 1586 de cadre didactice (educatoare, invatatori, profesori si maiotri instructori) reprezentând

25,67% din totalul cadrelor didactice din județ.

Peste 95% din cadrele didactice care lucreaza in zona montana sunt calificate.

Din investigațiile noastre privind diagnoza stării învățământului in zonele rurale montane ale județului ALBA s-au identificat urmatoarele probleme:

In ce priveste finanțarea învățământului rural montan exista cateva aspecte care influenteaza intr-o anumita masura unitatile de invatamant si anume: distribuirea neuniforma a fondurilor si dotarilor (gradul ridicat de dependenta fata de capacitatea administratiei locale de a colecta veniturile la buget, subordonarea ridicata fata de politica distributiva a consiliilor locale, impartirea preferentiala pentru scoala coordonatoare in in defavoarea scolilor din localitatile apartinatoare comunelor); insuficienta fondurilor pe care participantii la procesul de invatamant le au la dispozitie, cu impact asupra sumelor destinate achizitionarii de material didactic situate sub necesitatile actuale ale unei unitati de invatamant ca si cele care trebuie sa acopere cheltuielile cu intretinerea, reparatii sau investitii, sprijin financiar acordat elevilor – alocatiile si bursele ocolare nu reusesc in multe cazuri sa acopere cheltuielile de transport sau de intocmire a dosarului de ajutor financiar, nivelulul de salarizare al cadrelor didactice, in special a celor care abia au terminat studiile, intarzierile cu care institutiile responsabile acorda fondurile (plata abonamentelor de calatorie pentru elevii si cadrele didactice care fac naveta se face cu intarziere sau nu se face deloc; anumite fonduri alocate prin decizii oficiale pentru salarii, intretinere, reparatii, dotari ajung la destinatari dupa niste perioade de asteptare care pot ajunge chiar si la cateva luni).

In afara finantarii de la bugetul local si din partea comunitatii mai exista ca surse extrabugetare – productia proprie, contributiile parintilor elevilor, sponsorizarile si donatiile, programele si proiectele SAPARD, Programele si proiectele

internationale și altele, care pot contribui la dezvoltarea bazei didactico-materiale a unitatilor de învățământ.

Percepția managerilor din școlile din zona montană este aceea că relansarea învățământului din acest mediu depinde în primul rând de relansarea economică a satului.

O soluție pentru creșterea eficienței în administrarea financiară a școlilor din mediul rural montan ar fi comasarea a două sau mai multe unități școlare.

Argumentele pentru această comasare ar fi: eliminarea unei părți din costurile legate de întreținerea mai multor localități, pentru echipamente, materiale didactice, salarizare; reducerea numărului cadrelor didactice necalificate cu efecte directe asupra creșterii calității nivelului de instruire; creșterea posibilității eliminării învățământului simultan. Alte avantaje ale introducerii acestei măsuri sunt: evitarea fenomenelor de oboseală, a celor de absenteism, și abandon școlar după terminarea ciclului primar; facilitarea procesului de socializare; mai bună dotare cu resurse materiale prin cumularea acestora de la unitățile desființate.

Soluția comasării este viabilă pentru clasele V-VIII în situațiile în care unele școli au spații necorespunzătoare, sunt slab dotate cu resurse materiale, au deficit de personal didactic calificat, efective școlare reduse, trend demografic descendent, cât și dificultăți privind deplasarea elevilor la școală, care antrenează uneori, repercusiuni asupra participării la educație-absenteism crescut, abandon sau nescolarizare (în cazul în care comasarea este izotită și de introducerea transportului școlar sau de cazare în internat a elevilor).

Această soluție implică câteva condiții prealabile privind condițiile financiare în care vor funcționa noile unități școlare.

Așa cum am arătat, bugetele locale reușesc în acest moment să acopere cu greutate cheltuielile de întreținere, reparații sau investiții ale unităților școlare. În cazul în care, eventual se vor comasa două unități din

localități aflate în comune diferite (situații puțin frecvente), una din primării va fi obligată să suporte cheltuieli mai mari generate de modificarea mării unități școlare pe care o are în subordine. Prin această măsură, unul din bugete este eliberat de o povară ce este transferată celuilalt buget. Este deci foarte important de a bloca astfel de măsuri acolo unde primăriile au deja probleme în a asigura finanțarea unei unități școlare și nu vor putea onora o nouă responsabilitate.

La ora actuală există două soluții posibile în privința comasării școlilor cu efective reduse, transportul zilnic al elevilor la școală sau cazarea lor în internate.

Transportul elevilor presupune: existența și dezvoltarea infrastructurii rutiere, posibilitatea susținerii financiare a costurilor respective și mai ales garanția privind finanțarea ulterioară din bugetul local, de către comunitate sau alți parteneri, în cazul în care această soluție este sprijinită inițial prin finanțare externă; astfel există riscul ca o parte dintre elevi să nu-și poată continua studiile data fiind degradarea unităților școlare dezafectate "în conservare" la care aceștia ar trebui să revină.

A doua soluție – școlile cu internat – este cea mai adecvată zonelor montane. Localitățile centre de comună cu internat și cantina își vor recruta elevii din localitățile componente comunei.

Pot fi luate măsuri de protecție socială, concretizate în burse și alte gratuități pentru acoperirea integrală a cheltuielilor de cazare, masă și transport pentru copiii proveniți din familii cu venituri reduse.

Aspectele negative ale comasării școlilor sunt: pentru elevi – separarea timpurie de familie în cazul adoptării soluției "școli cu internate și cantine"; pentru familie – costuri suplimentare pentru întreținerea în internat, masă, transport pentru anumite perioade, renunțarea la ajutorul acordat de copii la muncile domestice, fapt ce ar determina, în unele situații reținerea acestora acasă și în consecință creșterea ratei abandonului școlar,

pentru cadrele didactice calificate localnice ar însemna fie pierderea postului/catedrei, fie dislocarea din localitate iar pentru comunitatile rurale mici care deja sunt dezavantajate cultural, lipsite de institutiile publice si de cultura, disparitia scolii constituie un recul serios pentru populatia zonei respective, lipsind comunitatea de rolul pe care acesta l-ar putea avea in dezvoltarea sa (ca un centru spiritual), prin implicarea cadrelor didactice in educatia comunitatii.

In concluzie comasarea constituie o solutie viabila, avand drept scop cresterea eficientei si eficacitatii instruirii, in masura in care aceasta nu afecteaza individul (beneficiarul educatiei), familia comunitatea in ansamblul ei. In luarea deciziilor pentru adoptarea acestei solutii sunt necesare consultarea si acordul comunitatii si a liderilor locali.

In privinta infrastructurii si resurselor materiale ale învățământului din zona montana

rurala ne vom referi la: calitatea construcției ocolare, si a dotarii cu principalele utilitati; organizarea si utilizarea spatilor si calitatea mobilierului scolar.

In ce priveste calitatea construcțiilor ocolare s-au luat in considerație vechimea si intretinerea in timp a cladirilor, cat si autoevaluarea starii acestora realizata de directorii unitatilor ocolare.

Astfel in zona montana a județului ALBA pana in 1900 s-au construit 4,45% din scoli, între 1900-1945 – 19,45% din scoli, între 1945-1970 – 19,45% din scoli, între 1970-1990 – 5,7% din scoli iar dupa 1990 – 0,9% din scoli.

Anul reparație capitale (sau anul construcției in cazul in care nu a intervenit nici o reparație) situația se prezinta astfel: pana in 1900 – 1,25%, 1900-1945 – 7,5%, 1945-1970 – 10,55%, 1970-1990 – 12,85%; dupa 1990 – 18,2%.

Starea construcțiilor ocolare din zona montana se prezinta astfel: stare buna -25,8%, necesita mici reparatii 54,4%, necesita interventii majore – 19,8%.

In dotarea cu utilitati a unitatilor ocolare situația se prezinta astfel: 92,6% curent electric, 62,3% sursa proprie de apa; 99,0% existenta WC-ului si 90% incalzirea cu lemne iar 10% combustibil lichid/gazos.

Spre deosebire de scolile din mediul urban unde se functioneaza pe maxim doua schimburi, in scolile din mediul rural montan activitatea la clasa se desfasoara pe un singur schimb.

In scolile gimnaziale din spatiul montan prezenta laboratoarelor si cabinetelor ocolare reprezinta un procent de 15-20%; prezenta atelierelor si a loturilor ocolare 10-30%; prezenta salilor de sport 10-20%; prezenta bibliotecilor 10-30%.

In internatele existente in scolile gimnaziale de pe principalele artere de comunicatie din zona montana sunt cazati putini elevi, desi preturile pentru cazare si masa sunt mici, putini parinti din mediul rural montan isi pot permite suportarea acestor cheltuieli.

Ultimul element care completeaza imaginea asupra infrastructurii ocolare din zona montana il constituie starea mobilierului scolar. Conform aprecierilor managerilor unitatilor de invatamant din mediul rural, 87% din unitatile de invatamant au in dotare mobilier in stare buna sau satisfacatoare(9,5% in stare buna si 77,7% - satisfacatoare) si 12% reclama ca nesatisfacatoare starea acestuia.

In privinta dotarii cu echipamente de comunicatie si informare: toate scolile gimnaziale dispun de telefon, fax 0,6%, calculator 14,1%, copiator 6,1% si televizor 26,4%.

Dotarea cu materiale didactice este deficitara.

Din problemele semnalate in teren mentionam: lipsa documentelor ocolare, caiete ale elevului, carnete ocolare etc, dotarea necorespunzatoare a laboratoarelor si cabinetelor ocolare, si chiar absenta totala din dotare a instrumentarului specific; dotarea necorespunzatoare a majoritatii unitatilor ocolare din mediul rural in vederea

introducerii unor noi discipline – precum tehnologia sau informatica – prevazute de noul plan de invatamant; dotarea cu materiale uzate moral si/sau fizic intre care mentionam tablele vechi, de calitate necorespunzatoare; lipsa copiatorului, deficiente de comunicare, lipsa informatiei referitoare la manualele alternative; dificultati de acces la documentele de curriculum care ajung cu mare intarziere in mediul rural.

In privinta resurselor umane am aratat anterior efectivele de elevi si cadrele didactice

calificate si necalificate.

Principalele dificultati cu care se confrunta o mare parte a unitatilor de invatamant din zona montana rurala se refera la deficitul de personal didactic calificat, la fluctuatia acestuia si la implicatiile negative ale navetismului.

In ce priveste calitatea resurselor umane, investigatiile noastre confirma ipoteza conform careia o pondere importanta a unitatilor de invatamant din mediul rural inregistreaza un numar mare de cadre didactice cu o pregatire precara si cadre necalificate; referitor la disciplinele neacoperite cu personal didactic calificat, marea majoritate a unitatilor de invatamant din mediul montan rural au semnalat deficitul de personal didactic calificat la limbile moderne.

Limba romana, istorie si geografia reprezinta de asemenea obiecte de studiu care in multe cazuri sunt predate de cadre didactice necalificate – afectand pregatirea elevilor pentru examenul de capacitate; fluctuatia cadrelor didactice in mediul rural este un fenomen prezent in 17% din unitatile ocolare.

Solutiile referitoare la ameliorarea calitatii activitatii personalului didactic pune accent pe formarea continua, multiplicarea formelor de perfectionare, adaptarea continuturilor la nevoile locale de formare.

Strategia pe termen lung a dezvoltarii învățământului rural in zona montana a județului ALBA are urmatoarele directii de

actiune:

- Comasarea unor unitati ocolare care permite eliminarea subincarcarii cadrelor didactice si utilizarea mai eficienta a resurselor materiale existente. Orice intentie de reorganizare a unitatilor ocolare in acest sens, trebuie sa aiba, insa, in vedere, in primul rand argumente pedagogice si apoi cele financiare. Cu alte cuvinte, o schimbare care poate produce economii este categoric respinsa daca aduce prejudicii procesului de invatamant sau elevilor;

- Asistarea si consilierea managerilor unitatilor ocolare, in vederea utilizarii mai eficiente a resurselor existente si familiarizarii cu executia bugetara, rezolvarea unor probleme financiare si identificarea unor surse de venit (activitati proprii, inchiriere spatii, etc);

- Atragerea parintilor in unele activitati prevazute in planul de dezvoltare a scolii in vederea economisirii resurselor financiare ale scolii;

- Includerea in programele si proiectele de dezvoltare comunitara si a unor activitati precum reabilitarea cladirilor ocolare si dotarea materiala a acestora;

- Reabilitarea cladirilor școlare, proiectarea de planuri alternative de constructii școlare la preturi mai scazute, utilizand echipamente, materiale de constructii, facilitati si forța de munca locala;

- Imbunatatirea dotarii cu mobilier scolar ergonomic, adecvat varstei si dezvoltarii elevilor;

- Imbunatatirea dotarii scolilor cu materiale didactice (harti, table, echipamente pentru laborator etc) si echipamente, mijloace moderne de informare si comunicare (calculator, copiator, telefon, fax, etc); infiintarea de biblioteci ocolare (in unitatile in care acestea lipsesc) si imbogatirea fondului de carte, bibliotecile ocolare trebuie sa devina centre de documentare atat pentru elevi cat si pentru adulti, si chiar centre de educatie permanenta);

- Dezvoltarea competentelor necesare implementarii si adaptarii schimbarilor

intervenite prin reforma in domeniul educatiei la specificul învațământului rural din mediul montan (stabilirea curriculumului la decizia scolii, alegerea manualelor alternative, aplicarea noului sistem de evaluare, planificarea si proiectarea activitatii didactice etc.);

- Actualizarea cunostiintelor psiho-pedagogice si dezvoltarea capacitatilor de utilizare a metodelor moderne de educatie, metode de educatie compensatorie adecvate copiilor cu nevoi speciale de educatie proveniti din familiile dezavantajate socoi-cultural; competente privind didactica instruirii in clase cu predare simultana;

- Initierea in utilizarea noilor tehnologii informatinale;

- Conditionarea ocuparii functiei de director scolar de parcurgerea unui modul de pregatire in managementul unitatilor ocolare; Identificarea unor modalitati concrete de colaborare a parintilor cu scoala in vederea rezolvarii problemelor referitoare la participarea scolara (absenteism, repetentie,

abandon scolar), rezultate ocolare , deficienta comportamentala etc;

- Organizarea unor activitati de constientizare a rolului si contributiei autoritatilor si altor factori locali in rezolvarea problemelor scolii;

- Amelirarea modalitatilor de comunicare si dezvoltarea unor strategii de colaborare scoala – autoritati ocolare;

- Identificarea si dezvoltarea unor modalitati de atragere a altor parteneri sociali pentru rezolvarea problemelor scolii;

Motivarea reprezentantilor autoritatilor locale pentru elaborarea si respectarea contractului – cadru de colaborare intre scoala si Consiliul Local (conform OMEN nr. 4521/24.09.1999).

Strategia propusa vizeaza dezvoltarea autentica a învațământului din mediul montan rural, astfel incat diferentele intre sat si oras sa se atenueze semnificativ, iar elevii din mediul rural sa beneficieze de o egalitate reala a sanselor in raport cu cei din mediul urban.